

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจองค์ความรู้ และการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชายฝั่งภาคตะวันออก

ในการศึกษานำเสนอผลการวิจัย เรื่อง การสำรวจองค์ความรู้ และการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์

(\bar{X})	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
N	แทน	จำนวนประชากร
n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจในสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาระดับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ (n = 400)

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	184	46.00
หญิง	216	54.00
รวม	400	100.00

จากตาราง 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามจะเป็นเพศหญิง มากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.00 ส่วนเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 46.00

จากผลการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพราะการเก็บข้อมูลในพื้นที่ส่วนใหญ่เพศหญิงจะอยู่บ้านมากกว่าเพศชาย เพศชายต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ได้ข้อมูลจากเพศหญิงมากกว่า

ตารางที่ 4 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ (n = 400)

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
18 - 39 ปี	136	34.00
40 - 59 ปี	187	46.75
60 ปีขึ้นไป	77	19.25
รวม	400	100.00

จากตาราง 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่จะมีช่วงอายุ 40-59 ปี จำนวน 187 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.75 รองลงมาเป็นช่วงอายุ 18-39 ปี จำนวน 136 ราย คิดเป็นร้อยละ 34.00 และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 77 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.25

จากผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามจะมีช่วงอายุ 40-59 มากกว่า เพราะคนช่วงอายุนี้นี้เป็นช่วงวัยแรงงานซึ่งประชาชนช่วงอายุนี้นี้จะมีอยู่จำนวนมากที่สุด ถ้าเทียบกับประกอบกับคนที่ช่วงอายุ 18-39 เพราะคนช่วงอายุนี้นี้จะไปศึกษาต่อและทำงานไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชน

ตารางที่ 5 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการศึกษา (n = 400)

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	90	22.50
ต่ำกว่าปริญญาตรี	269	67.25
สูงกว่าปริญญาตรี	41	10.25
รวม	400	100.00

จากตาราง 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 269 ราย คิดเป็นร้อยละ 67.25 รองลงมา คือไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 90 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.50 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.25

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มากกว่า เพราะสังคมชนบทพ่อแม่ยังมีค่านิยมที่ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อจากการศึกษาภาคบังคับ เพราะต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน บางคนที่ได้ศึกษาต่อก็ไปทำงานอยู่นอกพื้นที่ไม่ได้กลับเข้ามาทำงานในชุมชน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี

ตารางที่ 6 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ (n = 400)

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรกรรม	171	42.75
รับจ้าง	42	10.50
ค้าขาย	113	28.25
รับราชการ	31	7.75
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	27	6.75
อื่น ๆ	16	4.00
รวม	400	100.00

จากตาราง 6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 42.75 รองลงมา คือ อาชีพค้าขาย จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.25 และรับจ้าง จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.50

จากผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมมากกว่าเพราะพื้นที่ถนนเฉลิมบูรพาชลทิศส่วนใหญ่เป็นพื้นดอน-ที่ราบลูกฟูก พื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกมีป่าไม้

สลับกับสวนผลไม้ ไม้ยืนต้น สภาพดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว ดินลูกรัง ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก

ตารางที่ 7 ร้อยละของระยะเวลาการอยู่อาศัย (n = 400)

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
1 – 10 ปี	118	29.50
11 – 20 ปี	197	49.25
21 ปีขึ้นไป	85	21.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระยะเวลาการอยู่อาศัย 11 – 20 ปี จำนวน 197 คิดเป็นร้อยละ 49.25 รองลงมาคือระยะเวลาการอยู่อาศัย 1 – 10 ปี จำนวน 118 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.50 และ 20 ปี ขึ้นไป จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 21.25

จากผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาการอยู่อาศัย 11 – 20 ปี มากกว่าเพราะประชากรส่วนใหญ่บริเวณถนนเฉลิมบูรพาชลทิต เป็นกลุ่มที่มีลักษณะการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวไม่นานนัก ก็เพราะว่า บริเวณถนนก่อนการก่อสร้างค่อนข้างไม่มีโครงสร้างพื้นฐานของการบริการสาธารณะรองรับมากนัก ประกอบกับเวลากลางคืนมีผู้ร้ายออกปล้นเป็นประจำทำให้ชาวบ้านจึงไม่กล้าเข้ามาอยู่อาศัยนานมากนัก

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจในสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชล-ทิต จังหวัดจันทบุรี

ตารางที่ 8 แสดงจำนวน ร้อยละ องค์กรความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี (n = 400)

ประเด็น	ถูก (ร้อยละ)	ผิด (ร้อยละ)	ไม่ทราบ (ร้อยละ)	ลำดับ
1. หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแห่งธรรมชาตินั้น ๆ	167 (41.75)	128 (32.00)	105 (26.25)	7
2. ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อ	154 (38.50)	113 (28.25)	133 (33.25)	9

ประเด็น	ถูก (ร้อยละ)	ผิด (ร้อยละ)	ไม่ทราบ (ร้อยละ)	ลำดับ
การรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้				
3. ประชาชนมีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาต การดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ต้องจากได้อนุญาตแล้ว	284 (71.00)	81 (20.25)	35 (8.75)	2
4. การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	288 (72.00)	100 (25.00)	8 (2.00)	1
5. ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภาครัฐก่อน	198 (49.50)	151 (37.75)	51 (12.75)	5
6. การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	204 (51.00)	72 (18.00)	124 (31.00)	4
7. การมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเป็นเรื่องเฉพาะและเป็นกรณี ๆ ไป เพื่อจะไม่ไปเพิ่มขึ้นตอนดำเนินการให้กับรัฐ	162 (40.50)	109 (27.25)	129 (32.25)	8
8. กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของในการดำเนินโครงการที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง	282 (70.50)	52 (13.00)	66 (16.50)	3
9. สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ย่อมได้รับความคุ้มครอง	176 (44.00)	102 (25.50)	122 (30.50)	6
10. เมื่อผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ	76 (19.00)	77 (19.25)	247 (61.75)	10

ประเด็น	ถูก (ร้อยละ)	ผิด (ร้อยละ)	ไม่ทราบ (ร้อยละ)	ลำดับ
ภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะรวมกันรับ ผิดทุกกรณี				

จากตาราง 8 จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี อยู่ในระดับสูง ในข้อที่มีการมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 72.00 ส่วนประชาชนมีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ต้องจากได้อนุญาตแล้ว คิดเป็นร้อยละ 71.00 กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง คิดเป็นร้อยละ 70.50 การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 51.00 ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภาครัฐก่อน คิดเป็นร้อยละ 49.50 สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและย่อมได้รับความคุ้มครอง คิดเป็นร้อยละ 44.00 หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแห่งธรรมชาตินั้น ๆ คิดเป็นร้อยละ 41.75 การมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเป็นเรื่องเฉพาะและเป็นกรณี ๆ ไป เพื่อจะไม่ไปเพิ่มขึ้นตอนดำเนินการให้กับรัฐ คิดเป็นร้อยละ 40.45 ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้ คิดเป็นร้อยละ 38.50 และเมื่อผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ ภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะรวมกันรับผิดชอบผิดทุกกรณี คิดเป็นร้อยละ 19.00

อย่างไรก็ตาม จากการตีความตารางนี้ จะพบว่า ข้อที่ 10 เมื่อผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ ภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะรวมกันรับผิดชอบผิดทุกกรณี กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเพียง 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 แต่ตอบไม่ทราบถึง 247 คน คิดเป็นร้อยละ 61.75 สะท้อนให้เห็นได้ว่า เมื่อภาครัฐได้ออกใบอนุญาตให้กับโครงการหรือกิจการของเอกชนแล้ว เกิดข้อพิพาทขึ้น ผู้ที่รับผิดชอบในความเห็นของประชาชน ก็คือเอกชนแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ทั้งนี้ ภาครัฐผู้ออกใบอนุญาตจะต้องร่วมกันรับผิดชอบด้วย หรืออย่างในข้อที่ 2 ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อการรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้ กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเพียง 154

คิดเป็นร้อยละ 38.50 ตอบผิด 113 คิดเป็นร้อยละ 28.25 ตอบไม่ทราบ 133 คิดเป็นร้อยละ 33.25 ในข้อนี้ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะตอบถูกมากกว่าตอบผิดก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า ชุมชนหรือประชาชนยังเห็นว่าตนเองยังมีสิทธิเพิ่มขึ้นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ บางส่วนที่ตอบผิดก็เข้าใจดีว่า เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ พวกเขาอาจถูกกำหนดกฎเกณฑ์โดยกฎหมายหรือคำสั่งของรัฐแล้วแต่กรณี อย่างไรก็ตาม ในส่วนข้อที่ 7 การมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเป็นเรื่องเฉพาะและเป็นกรณี ๆ ไป เพื่อจะไม่ไปเพิ่มขึ้นตอนดำเนินการให้กับรัฐ กลุ่มตัวอย่างตอบถูกโดยมีคะแนนอยู่ในลำดับที่ 8 ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะตอบถูกมากกว่าในส่วนของการตอบผิด และตอบไม่ทราบ แต่ในกลุ่มตัวอย่างที่ตอบผิดและตอบไม่ทราบนั้น จะสะท้อนให้เห็นได้ว่า ชุมชนหรือประชาชนย่อมมีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ โครงการหรือการดำเนินการใด ๆ ก็ตาม ซึ่งสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทุกชั้นทุกตอนได้เสมอ ไม่ใช่เฉพาะและเป็นกรณี ๆ ไป

ในทำนองเดียวกันในส่วนของข้อที่ 1 หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้วางหลักไว้ว่า หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ไม่ใช่เป็นเพียงของรัฐฝ่ายเดียวตามที่กลุ่มตัวอย่างตอบผิด และตอบไม่ทราบ ซึ่งเมื่อรวมทั้งตอบผิด และไม่ทราบจะได้เกินครึ่ง ดังนั้น รัฐต้องทำการประชาสัมพันธ์ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเป้าไปที่ว่าหน้าที่ในการอนุรักษ์ข้างต้นนั้น ไม่ใช่เพียงของรัฐแต่ฝ่ายเดียว แต่อีกหน้าที่การอนุรักษ์ข้างต้นอีกด้านหนึ่งชุมชนหรือประชาชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ด้วย

ข้อคำนึงประการสุดท้ายในการส่วนความรู้ความเข้าใจในการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ก็คือ สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติย่อมได้รับความคุ้มครอง และชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภาครัฐก่อน ทั้งสองข้อนี้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบถูกนั้น ตอบได้ยังไม่ถึงครึ่ง นั้นแสดงให้เห็นได้ว่าชุมชนหรือประชาชนยังไม่เข้าใจหรือยังไม่ทราบว่า เมื่อชุมชนหรือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการหรือการดำเนินการใด ๆ ของรัฐแล้วพวกตนได้ฟ้องแล้ว พวกตนย่อมได้รับความคุ้มครองไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อที่จะได้อำนวยความยุติธรรมให้กับทุกฝ่าย อีกประการหนึ่งชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีได้เลย โดยไม่ต้องได้รับการอนุญาตจากภาครัฐ แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างยังเข้าใจว่าการกระทำใด ๆ ของพวกตน ต้องให้รัฐเป็นผู้อนุญาตก่อนเสมอ ความคิดที่ว่าสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี เป็นสิทธิที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เป็นสิทธิของชุมชนสามารถทำได้เลย โดยไม่ต้องขออนุญาตภาครัฐ

ตารางที่ 9 ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี

ประเด็น	\bar{X}	S.D.	การตีความ	ลำดับที่
1. หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ	4.43	0.92	ค่อนข้างเห็นด้วย	4
2. ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้	3.13	0.93	ปานกลาง	9
3. ประชาชนยังไม่มีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม	4.16	0.95	ค่อนข้างเห็นด้วย	5
4. การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.65	0.86	เห็นด้วย	1
5. ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี แต่ต้องได้รับอนุญาตจากภาครัฐก่อน	3.43	0.92	ปานกลาง	7
6. การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.52	0.93	เห็นด้วย	3
7. การมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเป็นเรื่องเฉพาะและเป็นกรณีๆ ไป เพื่อจะไม่ไปเพิ่มขั้นตอนดำเนินการให้กับรัฐ	3.35	0.91	ปานกลาง	8
8. กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนิน	3.10	0.95	ปานกลาง	10

ประเด็น	\bar{X}	S.D.	การตีความ	ลำดับที่
โครงการที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง				
9. สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติย่อมได้รับความคุ้มครอง	3.78	0.93	ค่อนข้างเห็นด้วย	6
10. เมื่อผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ ภาครัฐและเอกชน ดังกล่าวจะรวมกันรับผิดชอบทุกกรณี	4.54	0.99	เห็นด้วย	2
	3.91	0.93	ค่อนข้างเห็นด้วย	

จากตารางที่ 9 แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี โดยรวมมีความคิดเห็นเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.91$) แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.65$) เมื่อผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ ภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะรวมกันรับผิดชอบทุกกรณี ($\bar{X} = 4.54$) การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.52$)

ขณะที่ความคิดเห็นอยู่ในระดับค่อนข้างเห็นด้วยมีจำนวน 3 ข้อ คือ หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ($\bar{X} = 4.43$) ประชาชนยังไม่มีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.16$) สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติย่อมได้รับความคุ้มครอง ($\bar{X} = 3.78$)

และความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางมีจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี แต่ต้องได้รับอนุญาตจากภาครัฐก่อน ($\bar{X} = 3.43$) การมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเป็นเรื่องเฉพาะและเป็นกรณี ๆ ไป เพื่อจะไม่ไปเพิ่มขึ้นตอนดำเนินการให้กับ

รัฐ ($\bar{X} = 3.35$) ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการรักษา หรืออนุรักษ์เอาไว้ ($\bar{X} = 3.13$) และกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ($\bar{X} = 3.10$)

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยยังได้ไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ ข้างต้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลยังไม่มียุติธรรมเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากนัก ส่วนใหญ่จะใช้ความเคยชินหรือความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น กระบวนการเชิงกฎหมายในรัฐธรรมนูญนี้ ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลก็ไม่อาจจะเข้าใจได้ ตั้งคำให้สัมภาษณ์ว่า

“พวกเราไม่รู้ข้อกำหนดหรือครับ จะทำอะไรกับทะเลหรือป่า ก็จะใช้ความเคยชินเป็นหลัก...”

ขณะที่การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านกล่าวเพียงว่า ถึงแม้ว่าตนเองหรือหมู่บ้านแสดงความคิดเห็นไปก็เท่านั้น เพราะภาครัฐที่มีอำนาจก็จะทำตามนโยบายที่ตนเองมีอยู่เท่านั้น และชาวบ้านยังคิดว่าเวลาภาครัฐจะเวทีแสดงความคิดเห็นก็เป็นเพียงพิธีการให้เสร็จเป็นครั้ง ๆ ไป สุดท้ายภาครัฐก็จะใช้งบประมาณไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านบริเวณนี้อยู่ดี ยกตัวอย่างถนนบูรพาชลทิศ ภาครัฐที่ก่อสร้างถนนไม่ได้มีเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในบริเวณนี้เลย ทำให้จากการที่ชุมชนไม่มีผลกระทบจากการจราจร เสียง หรือฝุ่นละออง ปัจจุบันปัญหานี้มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งในช่วงเทศกาลยิ่งมีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามถนนเส้นดังกล่าวก็เอื้อต่อเศรษฐกิจชุมชนค่อนข้างมากเพราะเป็นถนนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านบริเวณนี้ปรับตัวเป็นพ่อค้าแม่ขาย ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ผลกระทบดังกล่าวข้างต้นจึงไม่ค่อยเป็นปัญหามากนัก อย่างไรก็ตามในส่วนของการมีผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ ภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะร่วมกันรับผิดชอบทุกกรณี ซึ่งในส่วนนี้ประชาชนเข้าใจดีว่าภาครัฐและเอกชนผู้ก่อหรือผู้ร่วมก่อโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชนต้องเป็นคนรับผิดชอบ เพราะภาครัฐส่วนกลางและท้องถิ่นต่างประชาสัมพันธ์ในส่วนนี้เป็นอย่างดี และการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกัน กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา อนุรักษ์รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่ตนเองหรือชุมชนอาศัยอยู่ใกล้เคียงประชาชนทราบดีว่าพวกเราจะต้องร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงสืบไป เพราะถ้าไม่ทำพื้นที่ในชุมชนสกปรก น้ำทะเลไม่สะอาด ถนนทอดผ่านทะเลไม่มีธรรมชาติโดยเฉพาะต้นไม้ใบหญ้าแล้ว นักท่องเที่ยวคนใดจากพักหรือจะมีท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน รายได้ส่วนนี้ก็จะขาดไป

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า บุคคลใด ๆ ที่อยู่อาศัยใกล้กับแหล่งทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ จะรู้ดีที่สุดว่าจะใช้ทรัพยากรอย่างไรจึงจะคุ้มค่ามากที่สุด โดยต้องคำนึงถึงความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รองรับได้ ตรงกันข้ามความล้มเหลวที่เกิดขึ้นมักจะมาจากภายนอกมากกว่า เพราะการที่กลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มบุคคลภายนอกชุมชน มักจะแสวงหาประโยชน์โดยมิได้คำนึงถึงปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติที่จะรองรับได้ และที่สำคัญความล้มเหลวอีกประการหนึ่งเกิดจากปัจจัยบางอย่างที่มาจากภายนอกเข้าไปทำลายกฎเกณฑ์ของชุมชนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จนทำให้ชุมชนไม่คิดถึงเรื่องการอนุรักษ์ต่อไป ซึ่งเคยทำกันมาช้านาน อาจเป็นเพราะว่า อำนาจส่วนกลางเข้ามายุ่งเกี่ยวและครอบงำ หรืออาจมีปัจจัยอื่น ๆ เช่น การขยายตัวประชากรและการขยายตัวของทุนนิยมเข้าไปทำลายระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น ดังความให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“...ต้นไม้ ป่าไม้ ทะเล เป็นแหล่งอาชีพและแหล่งอาหารของชุมชน และเป็น ถ้าไม่อนุรักษ์ไว้ต่อไปพวกผมก็จะไม่อาชีพ แหล่งธรรมชาติที่สวยงามของจังหวัดบุรีรัมย์ ในส่วนของทะเลก็คงจะไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวอีก ...”

ในทำนองเดียวกัน การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เหตุเพราะประชาชนเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารแล้วจะได้มีการเตรียมการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาล หรือภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเอง ดังนั้น การแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเป็นการทั่วไป รัฐจึงต้องดำเนินการและต้องปฏิบัติการโดยด่วน ขณะที่ในส่วนของประชาชนและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จากความเห็นของนักกฎหมายสำนักกฎหมายและแนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นสอดคล้องกันพอสรุปได้ว่า หลักการนี้เป็นหลักการคุ้มครองการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของรัฐ ไม่ว่าจะการใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรัฐบาลต้องดำเนินการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตรงไปตรงมา ที่สำคัญต้องไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการดำเนินการต่าง ๆ โดยรัฐ ให้มีสิทธิเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือที่เรียกว่าประชาพิจารณ์ ว่าในแต่ละส่วนของชุมชนจะมีผลกระทบด้านบวกหรือด้านลบอย่างไร เพื่อให้รัฐบาลนำข้อคิดเห็นที่ได้ไปพิจารณาประกอบการตัดสินใจ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“...ผู้หลักผู้ใหญ่เวลาที่ทำอะไร ควรบอกให้ชุมชนหรือพวกเราได้รู้ก่อน ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ก็ทำเลย นั้นไม่ใช่ ถ้าได้บอกแล้ว พวกเราจะได้เตรียมการรับมือในสถานการณ์ต่าง ๆ ก่อนที่จะไม่สามารถแก้ไขได้...”

ขณะเดียวกัน สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการ ส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติย่อมได้รับความคุ้มครอง ในส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญอีก ประการหนึ่งเช่นกัน เพราะเมื่อโครงการหรือการดำเนินการใด ๆ ของรัฐ เมื่อได้มีการอนุมัติโครงการ หรือการดำเนินการใด ๆ ที่ว่าไปแล้วนั้น ภายหลังหรือในอนาคตการกระทำดังกล่าว มีผลกระทบต่อด้านลบต่อประชาชนและชุมชน เพื่อเป็นการคุ้มครองคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนคุณภาพชีวิต ประชาชนและชุมชนย่อมมีสิทธิร้องทุกข์กล่าวโทษได้ หรืออีกกรณีหนึ่งถ้ามิใช่ เป็นการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการของรัฐ แต่เป็นการดำเนินการของเอกชน แต่ผลกระทบต่อด้านลบ เกิดแก่ประชาชนและชุมชนใกล้เคียงโครงการประชาชนก็ย่อมมีสิทธิร้องทุกข์กล่าวโทษให้หน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการออกใบอนุญาตกิจการใด ๆ ของเอกชนมาตรวจสอบดูแล รวมถึงแก้ไขปัญหา มิให้เกิดแก่ชุมชนและประชาชนอีก แต่เมื่อได้ร้องทุกข์กล่าวโทษแล้วหน่วยงานภาครัฐไม่ให้ความสนใจ หรือยังแก้ปัญหาที่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจของชุมชนและประชาชน ชุมชนและประชาชนย่อมมีสิทธิฟ้อง หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดังกล่าวได้ด้วย

การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี

ปัจจุบันนานาชาติได้ให้การยอมรับและรับรอง “สิทธิในสิ่งแวดล้อม” ในฐานะที่เป็นสิทธิขั้น พื้นฐานของมนุษย์ โดยได้ร่วมมือกันจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากล สิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ อาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ สิทธิทางแพ่งและการเมือง (Civil and Political Rights) ปรากฏอยู่ในข้อ 1-21 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิในกลุ่มนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติของ มนุษย์ ได้แก่ สิทธิในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง เป็นต้น และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) ปรากฏอยู่ ในข้อ 22 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นต้นไปซึ่งเน้น ในเรื่องความมั่นคงของ เศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ตามลัทธิความเชื่อ รวมทั้งสิทธิในสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

1. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีขอบเขตที่กว้างขวาง เพราะเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ แบ่งได้เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรแร่ ทรัพยากรพลังงาน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและชายฝั่ง กับอีกส่วนหนึ่ง คือ สิ่งแวดล้อมที่จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับมลพิษต่าง ๆ ได้แก่ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศและของเสีย มลพิษจากขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล มลพิษจากสารและของเสียอันตราย นโยบายสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันระหว่าง 2 มิติ ได้แก่ วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพราะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการบริหารจัดการขณะที่นโยบายก็เป็นเรื่องการจัดสรรและประโยชน์สาธารณะ เพราะสภาพแวดล้อมที่ดีหรือไม่ดีนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์

2. รูปแบบสิทธิชุมชนกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี

ลักษณะการใช้สิทธิของชุมชนแบ่งได้เป็น สิทธิในการใช้ประโยชน์และสิทธิของผู้มาก่อน โดยสิทธิในการใช้ประโยชน์ตามแนวคิดสิทธิชุมชน คือ สิทธิที่จะใช้ทรัพยากรโดยไม่อาจหวงการใช้ทรัพยากรได้ เช่น ไม่มีการจับจองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะตน เมื่อตนไม่ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรนั้นก็ต้องเปิดโอกาสให้คนอื่นในชุมชนได้ใช้ทรัพยากรนั้น ดังนั้น ชาวบ้านจะไม่มีสิทธิในการซื้อขายและเปลี่ยนมือของที่ดินทำกิน ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถรักษาที่ดินและตกทอดสู่รุ่นลูกหลานได้มากกว่า การเข้าสู่ระบบซื้อขายสิทธิส่วนใหญ่ของผู้มาก่อน คือ ผู้ใดที่ได้เข้าไปจับจองทรัพยากรก่อนก็มีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรนั้นโดยการทำเครื่องหมายจองไว้ เพื่อทำมาหากินในช่วงเวลาที่เหมาะสม ส่วนผู้มาทีหลังจะไม่เข้าไปแย่งทรัพยากรนั้น แต่การใช้ทรัพยากรนี้ไม่ได้ตายตัวมากนัก และอาจเป็นการจับจองแบบชั่วคราวหรือแบบถาวรที่เป็นมรดกแก่ลูกหลานก็ได้

รูปแบบการใช้สิทธิของชุมชนนี้น่าจะช่วยลดสถานการณ์ที่เรียกว่า “โศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม” (Tragedy of the commons) เพื่อทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน สำหรับรูปแบบการจัดการทรัพยากรส่วนรวมโดยทั่วไปอาจแบ่งกว้าง ๆ 3 แนวทาง ได้แก่ การให้รัฐเป็นเจ้าของ (Nationalizations) การแปรรูปวิสาหกิจ (Privatizations) และชุมชนร่วมกันจัดการทรัพย์สินส่วนรวม (Self-organized Common Property) โดยแต่ละแนวทางมีการอธิบายไว้ดังนี้

1) การให้รัฐเป็นเจ้าของส่วนใหญ่ (Nationalizations) คือ รัฐบาลกลางควบคุมทรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นแนวคิดส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา เพราะถือเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะปกป้องทรัพยากรของประเทศจาก “โศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม” อย่างไรก็ตาม ปัญหา

จากแนวคิดดังกล่าว คือ ทำให้เกิดการเวนคืนและขับชุมชนซึ่งใช้ทรัพยากรออกจากพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการคอร์ปชั่น

2) การแปรรูปวิสาหกิจ (Privatizations) คือ การแปรรูปทรัพยากรของรัฐให้เป็นของเอกชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักวิชาการได้โต้แย้งเพราะการแปรรูปทรัพยากรส่วนรวมเป็นของปัจเจกชนจะต้องมีการแบ่งสรรทรัพยากรต่าง ๆ เช่น พื้นที่เลี้ยงสัตว์ (Grazing lands) หรือคลอง ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ไม่สามารถแบ่งหรือไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างถูกต้อง

3) ชุมชนร่วมกันจัดการทรัพย์สินส่วนรวม (Self-organized common property) เสนอขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการให้รัฐเป็นเจ้าของส่วนใหญ่และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยการใช้ของส่วนรวมจะถูกจำกัดโดยชุมชนหรือองค์กรที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น เพื่อให้รัฐและชุมชนหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน (Community-Based Natural Resource Management: CBNRM) ซึ่งแนวทางการทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนประสบความสำเร็จที่ Ostrom (2009) เสนอไว้มีดังนี้

- มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน เกี่ยวกับพื้นที่ จำนวน และชนิดของทรัพยากร โดยบุคคลหรือครัวเรือนที่มีสิทธิในทรัพยากร
- มีการจัดการให้เกิดความสอดคล้องกับกฎและเงื่อนไขสภาพท้องถิ่น ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมจะมีข้อจำกัดด้านเวลาสถานที่ เทคโนโลยีและ/หรือปริมาณทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสภาพท้องถิ่น นอกจากนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนกฎยังต้องจัดหาแรงงาน วัสดุอุปกรณ์และ/หรือเงิน
- มีตัวเลือกในการจัดสรรทรัพยากรร่วม มีการให้บุคคลส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากกฎที่ตั้งขึ้น จะทำให้การดำเนินงานใด ๆ เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขหลักเกณฑ์การดำเนินงาน
- มีการติดตามตรวจสอบเงื่อนไขและพฤติกรรมของผู้จัดการทรัพยากรสาธารณะ
- มีการลงโทษที่เหมาะสมกับระดับความผิด รวมทั้งพิจารณาถึงสาเหตุของการทำผิด เนื่องจากบางคนอาจละเมิดกฎเพราะความยากจน
- ชุมชนและเจ้าหน้าที่มีการเข้าถึงกลไกแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างรวดเร็วด้วยต้นทุนต่ำ
- ภาครัฐและหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ อย่างภาครัฐให้ความสำคัญต่อสิทธิของชุมชนในการออกแบบองค์กรของตนเอง
- วิสาหกิจที่ทับซ้อนกัน มีการจัดสรร จัดหา ตรวจสอบ บังคับใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งและมีการกำกับดูแลในหลายลำดับชั้น

การยอมรับและรับรองสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือว่ามีความสอดคล้องกันกับหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติฐานชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองได้ เพราะชุมชนจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อ

สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจของตนและชุมชน ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ดูแลทรัพยากรไปด้วย ซึ่งหากไม่มีการส่งเสริมสิทธิชุมชน ก็จะทำให้ชนชั้นนำในสังคมใช้อำนาจเข้าครอบครองบริหารจัดการทรัพยากร และชุมชนนั้นก็จะมีหมดยุทธศาสตร์และไร้ที่ทำกิน (Rihoy & Maguranyang, 2010) เมื่อสังคมพื้นฐานของประเทศไม่สามารถดำรงอยู่ได้ก็จะส่งผลต่อความยั่งยืนและมั่นคงของประเทศต่อไปในอนาคต

3. ปัญหาสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สภาพสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมมีดังนี้

1) **สิทธิของชุมชนยังคงขาดกฎหมายเฉพาะ** ทำให้การตีความขอบเขตการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคลุมเครือ เพราะจะเกิดปัญหาว่าชุมชนจะสามารถใช้ บริหารจัดการ บำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นได้มากน้อยเพียงใด (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2550, น.181)

2) **ภาครัฐมีบทบาทแทนที่ชุมชน** ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการดั้งเดิม ขณะที่ภาครัฐไม่อาจบริหารจัดการได้ทั่วถึง ยิ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการลักลอบใช้ทรัพยากรอย่างควบคุมได้ยาก หรือในอีกกรณีหนึ่งคือภาครัฐออกกฎระเบียบห้ามคนในชุมชนที่อยู่มาก่อนใช้ทรัพยากรป่าไม้แต่กลับให้สัมปทานกับนายทุน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนลักลอบตัดไม้บ้างเพราะเห็นว่าตนมีสิทธิได้รับประโยชน์จากป่าไม้เช่นกัน เมื่อการบริหารจัดการและรักษาทรัพยากรในชุมชนโดยยึดถือตามหลักประเพณีและความเชื่อของชุมชนไม่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐ ทำให้ชุมชนต้องปรับวิธีการที่เป็นทางการมากขึ้น เช่น คณะกรรมการป่าชุมชน เครือข่ายลุ่มน้ำ การออกกฎระเบียบข้อบังคับ เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนมีสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง (ยศ สันตสมบัติ, 2546, น.86-87)

3) **การเอื้อประโยชน์ให้เฉพาะคนบางกลุ่ม** เริ่มจากรัฐชาติที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้เปิดให้ชุมชนออกห่างจากการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ตนเองมากขึ้น เช่น การปลูกบ้านเรือนที่ปักเสาธงทะเลเมื่อรัฐประกาศพื้นที่อุทยานชาวบ้านก็ไม่สามารถลงเสาเรือนและต้องอพยพออกไป หรือกรณีการตัดไม้เพื่อประโยชน์ใช้สอยเมื่อประกาศอุทยานทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าไม้ได้อีก และความเป็นเจ้าของของชุมชนถูกเปลี่ยนมือเป็นการให้สิทธิเด็ดขาดแก่นายทุนและกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามาเพราะภาครัฐเปิดทางให้ด้วยเหตุผลเรื่องความเจริญและการพัฒนาแต่กลับกลายเป็นว่าการพัฒนาที่วุ่นวายไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง มีหน้าที่ยังทำให้ทรัพยากรทางธรรมชาติลดน้อยลงและสิ่งแวดล้อมก็เสื่อมโทรมลงทุกขณะ

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปอาจพิจารณาการรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในกฎหมายได้เป็น 2 ลักษณะคือ การรับรองสิทธิในกฎหมายระหว่างประเทศ และการรับรองสิทธิในกฎหมายภายในประเทศ โดยในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการรับรองสิทธิในกฎหมายภายในประเทศ ซึ่งหมายถึงการ

ให้การรับรองสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ ซึ่งเป็นผลให้สิทธิดังกล่าวถูกยกฐานะขึ้นเป็นสิทธิตามกฎหมาย ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งโดยทั่วไปมักกระทำโดยการกำหนดให้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้โดยเฉพาะเจาะจง ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ ของชนชาวไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ก. สิทธิและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความ หลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 66 นี้ เป็นการยอมรับ บทบาทของชุมชนท้องถิ่นศักยภาพความเข้มแข็ง และภูมิปัญญา ของประชาชนในชุมชน ในการมีสิทธิและอำนาจร่วมกับรัฐเพื่อการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อันเป็นการ เปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากเดิมที่ได้กำหนดให้รัฐเป็นผู้บริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศแต่เพียงลำพังตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นจักต้องคำนึง ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกระบวนการในการจัดการทรัพยากร-ธรรมชาติของตนเองที่เป็นมาตั้งแต่ในอดีต อาทิ การจัดการป่าชุมชน การทำประมงพื้นบ้าน การทำเหมืองฝายของชุมชนในภาคเหนือ รวมทั้งประเพณีในการกำหนดความสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติ ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การบวชป่า และการสืบชะตาของแม่น้ำ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการใช้ประโยชน์ การ ควบคุมดูแล การพัฒนาระบบ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างได้ผล หลักการดังกล่าวเป็นการยอมรับแนวคิดในเรื่อง “สิทธิชุมชน” (Community Right) ซึ่งเกิดจากการ รวมตัวกันตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มแรกมีการ รวมกันเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกันและพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนหมู่บ้านและตำบลในที่สุด ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติ รับรองสิทธิดังกล่าวนี้ไว้ในมาตรา 64 ดังนี้

มาตรา 64 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดย อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครอง ประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ ศิลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาด ตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตาม มาตรา 66 ข้างบนนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1) สิทธิในการที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้ง ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

2) สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3) สิทธิในการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อย่างยั่งยืน ข้อสังเกต รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใช้คำว่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” แทนคำว่า “ชุมชน ท้องถิ่น” ดังที่ได้ใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลผู้มีอิทธิพล หรือ นายทุนจากต่างถิ่นเข้าไปตั้งชุมชนขึ้นใหม่และขอใช้สิทธิในการจัดการและใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ

2. สิทธิของบุคคลในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และมี ส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะ ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้ง ทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษา และ ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มี กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการ การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบ ก่อนมีการ ดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจราชการส่วน ท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็น นิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความ คุ้มครอง

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 67 วรรคแรกนี้ เป็นการ ให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคล ทั่วไปในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และ

การมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสิทธิในการมีส่วนร่วมกับชุมชนและรัฐในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและพิทักษ์สิทธิดังกล่าวไว้ สิทธิใน มาตรานี้มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดในเรื่องสิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ว่า “มนุษย์นั้นมีสิทธิพื้นฐานในธรรมชาติที่ได้คุณภาพ ในแสงแดดที่ระยิบระยับ ในน้ำ และอากาศที่บริสุทธิ์ ในธรรมชาติ ป่าเขาที่สวยงามและหลากหลาย” สิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อมนี้ จึงมีความหมายจำกัดอยู่เพียงในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเท่านั้นไม่รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อาทิ สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือวัฒนธรรม ฯลฯ สิทธิของปัจเจกชนในการที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐ และชุมชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา นี้ แบ่งออกได้ 3 ประการ คือ

- 1) สิทธิในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพในสิ่งแวดล้อม
- 2) สิทธิในการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และ ความหลากหลายทางชีวภาพ
- 3) สิทธิในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากจะได้ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวข้างต้นแล้ว มาตรานี้ยังให้หลักประกันว่า สิ่งแวดล้อมที่ได้นั้นจะไม่ถูกทำลายลงอันเป็นผลมาจากโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดให้เจ้าของโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ที่จะต้องทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการ หรือกิจกรรมนั้นเสียก่อน และโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องผ่านการพิจารณาและให้ความคิดเห็นประกอบโดยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องจนมีข้อยุติเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นได้ บทบัญญัติในมาตรา 67 วรรค 2 ได้ระบุถึงขั้นตอนก่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

- 1) ทำการศึกษาและประเมินผลกระทบโครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อม
- 2) ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ในมาตรา 67 วรรค 3 ยังให้สิทธิแก่ชุมชนในการฟ้องร้องหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ปรากฏว่ามีได้มีการปฏิบัติตามมาตรา 67 วรรค 1 และวรรค 2 ซึ่งได้แก่ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่น ของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ สิทธิในการฟ้องหน่วย ราชการเป็นคดีความนี้มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดที่ว่า คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนและประชาชนที่ได้มอบหมายให้รัฐเป็นผู้ดูแลหากรัฐ ปฏิเสธหรือไม่สามารถกระทำหน้าที่ดังกล่าวนั้น ชุมชนหรือประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิ่งแวดล้อม นั้นย่อมมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อให้รัฐทำหน้าที่ดังกล่าวให้ถูกต้องได้ อาทิ การฟ้องเทศบาลเพื่อขอให้เพิกถอน

ใบอนุญาตก่อสร้างอาคารที่ขัด ต่อกฎหมายซึ่งก่อให้เกิดมลพิษในบริเวณที่ก่อสร้างตามกฎหมายควบคุมอาคาร หรือการฟ้องหน่วยราชการที่ปฏิเสธสิทธิของ ประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น สิทธิในการฟ้องคดี ตามมาตรานี้เป็นสิทธิของชุมชนที่ได้รับความเสียหายจากปัญหา คุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ฟ้องร้องที่จะต้อง พิสูจน์ให้เห็นถึงความเสียหายที่ตนได้รับจากปัญหาของคุณภาพสิ่งแวดล้อมดังกล่าว

3. สิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ

มาตรา 56 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของ รัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูล นั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 58 นี้เป็นการยอมรับสิทธิของประชาชนทั่วไปในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นสาธารณะ มิได้จำกัดเพียงผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมหรือโครงการที่ เกี่ยวข้องดังเช่นกรณีของสิทธิในประเภทอื่น ๆ สิทธิดังกล่าว มีวิวัฒนาการมาจากแนวความคิดที่ว่า ประโยชน์สาธารณะเป็นของประชาชนทั่วไป รัฐเป็นเพียงผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลประโยชน์นั้น ประชาชนผู้เป็นเจ้าของยังมีสิทธิที่จะรับรู้และตรวจ สอบได้เสมอ สิทธิที่ว่ามี ได้แก่ “สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ” สิทธิตามมาตรานี้ หมายถึง สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะเท่านั้นไม่รวมถึงข้อมูลหรือข่าวสารที่เป็นการ ภายในของหน่วยงานราชการหรือของรัฐ ในการจำแนกข้อมูลโดย ทั่วไปอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลภายในและข้อมูลสาธารณะ ดังนั้น ข้อมูลใดหากมิใช่ “ข้อมูลภายใน” ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแล้ว ย่อมจะต้องถือว่าเป็น “ข้อมูลสาธารณะ” ได้ทั้งสิ้น

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ข้อมูลที่อยู่ใน ความครอบครองของหน่วยงานของรัฐที่จะถือว่าเป็นข้อมูลภายในนั้น หมายถึงข้อมูลที่เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งข้อมูลที่ยังอยู่ในกระบวนการวินิจฉัยสั่งการของหน่วยงานนั้น ๆ ส่วนผลของคำวินิจฉัยสั่งการ แผนนโยบาย บันทึก และสรุปสำนวนการสอบสวนซึ่งผ่านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการดังกล่าวไปแล้วนั้น ข้อมูลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นข้อมูลสาธารณะซึ่งประชาชนโดย ทั่วไปมีสิทธิเข้าถึงได้ทั้งสิ้น ตัวอย่างของข้อมูลข่าวสารสาธารณะที่ เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่ว่ามี ได้แก่ แผนการสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แผนการ กำหนดเขตนิคมอุตสาหกรรม แนวเขตการตัดถนนสายใหม่ คำอนุญาตการก่อสร้างโรงงานหรืออาคารขนาดใหญ่ แนวทางการวางท่อก๊าซ รวมทั้งรายงานการควบคุมมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

4. สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารก่อนการอนุญาตหรือดำเนิน โครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสิทธิในการแสดงความ คิดเห็นผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น

มาตรา 57 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสีย สำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตน หรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วย งานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืน อสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนด เขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อ ส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟัง ความคิดเห็นของ ประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 57 นี้ เป็นการให้สิทธิ แก่บุคคลหรือชุมชน ท้องถิ่นที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของ สิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิต หรือส่วนได้เสียอันสำคัญของบุคคลหรือของชุมชนท้องถิ่น ในการได้รับ ข้อมูล คำชี้แจง พร้อมทั้งเหตุผลจากหน่วย ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วน ท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตจัดทำโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้น สิทธิที่ว่านี้มี ความเชื่อมโยงกับสิทธิใน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันเป็นสาธารณะ ตามมาตรา 56 ในประการที่ว่า นอกจากการมีสิทธิที่จะ ได้รับข้อมูล ข่าวสารอันเป็นสาธารณะดังกล่าวแล้ว ประชาชนที่มีส่วนได้เสียยัง มีสิทธิที่จะแสดง ความ คิดเห็นหรือท้วงติงการอนุญาตให้จัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อีก ด้วย โดยมีข้อแตกต่างในประเด็นที่ว่า สิทธิตามมาตรานี้เป็นสิทธิเฉพาะ ของผู้มีส่วนได้เสียหรือของ ชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจาก โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเท่านั้น อาทิ สิทธิ ของประชนในชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำในกรณี ที่มีโครงการจะจัดตั้งโรงงานกระดาษบริเวณริมน้ำ ดังกล่าว ในขณะที่สิทธิตาม มาตรา 56 เป็นสิทธิของประชาชนทั่วไปในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สาธารณะโดยที่บุคคลเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในข้อมูล ข่าวสารที่ว่านั้นแต่อย่างใด

การใช้สิทธิของประชาชนตามมาตรานี้จะกระทำผ่าน กระบวนการการรับฟังความ คิดเห็นของประชาชนหรือที่เรียกกัน โดยทั่วไปว่า “การทำประชาพิจารณ์” (Public Hearing) การทำ ประชาพิจารณ์เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียที่อาจได้รับ ผลกระทบจากโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือท้วงติงก่อน ที่จะ มีการอนุญาตในโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้น หลักการดังกล่าวมีขึ้นเพื่อตอบสนองต่อกระบวนการ ตัดสินใจของรัฐหรือของ เจ้าของโครงการให้เป็นไปโดยรอบคอบและเป็นธรรม เป็นการรับ ฟังความ คิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ดำเนินโครงการ รัฐบาล และประชาชน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) รวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมทั้งผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่พึงมีของทุกฝ่าย
- 2) จัดตั้งคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นอิสระและ เป็นกลาง ซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนประมาณ 3-5 คน
- 3) แจกจ่ายข้อมูลข่าวสารของโครงการให้ผู้มีส่วนได้เสีย ได้ตรวจสอบตามวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนด
- 4) รับลงทะเบียนข้อพิพาท โดยผู้มีส่วนได้เสียแสดงความจำนงเข้าทำพิพาทในประเด็นใด ๆ โดยเฉพาะเจาะจง
- 5) ผู้พิพาทเข้าชี้แจง ชักถาม เสนอข้อมูล หลักฐาน และ ความคิดเห็นของตนเป็นประเด็น ๆ ไป การพิพาทนี้จะต้องกระทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีสิทธิรับฟังได้
- 6) คณะกรรมการฯ จะประชุมและลงความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ตามหลักฐานที่ปรากฏ พร้อมหาข้อยุติในประเด็นที่ว่าควรที่จะอนุมัติโครงการที่ว่านี้หรือไม่ หรือควรแก้ไขปรับปรุงส่วนหนึ่ง ส่วนใด หรือให้ระงับโครงการไว้เพื่อทำการศึกษาเพิ่มเติม โดยประกาศผลดังกล่าวให้สาธารณชนได้รับทราบ

การทำประชาพิจารณ์นั้น เป็นเพียงกระบวนการรวบรวม ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการเท่านั้น รัฐหรือเจ้าของโครงการยังเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายว่าควรที่จะดำเนินโครงการนั้นหรือไม่ ซึ่งในขั้นตอนสุดท้ายแล้วสิทธิของประชาชนที่จะได้รับในเรื่องการทำประชาพิจารณ์ยังขึ้นอยู่กับกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ อนึ่ง สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ออกระเบียบกำหนดว่าในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมทุกฉบับจะต้องมีการจัดทำกรับฟังความคิดเห็นแนบไปด้วย

ข. หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. หน้าที่ของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 71 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผล ประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติ ตามกฎหมาย

มาตรา 73 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือใน การป้องกันและบรรเทาภัย พิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือ ราชการ รับการศึกษาอบรม พักผ่อน และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 73 กำหนดให้เป็นหน้าที่ ของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักการดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวความคิดใน

เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ประชาชนควรมีส่วนร่วมทั้งในแง่ของการมีสิทธิที่จะได้ใช้ประโยชน์ และในแง่ของการมีหน้าที่ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน ผลของการกำหนดให้เป็นหน้าที่ดังกล่าว ทำให้รัฐสามารถที่จะบังคับให้ประชาชนกระทำการหรืองดเว้นการ กระทำใด ๆ ที่อาจเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งหากฝ่าฝืนก็จะต้องได้รับโทษทั้งในทางอาญาและในทาง ทรัพย์สิน อาจต้องรับผิดชอบเสียหายต่อสภาพแวดล้อมที่เสียไปอีก ด้วย ตัวอย่างเช่น ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติห้ามมิให้มีการล่าหรือทำการค้าสัตว์ป่าที่ กำลังตกอยู่ในอันตรายใกล้จะสูญพันธุ์ และพระราชบัญญัติ โรงงาน พ.ศ. 2522 มีบทบัญญัติกำหนดให้เจ้าของโรงงานต้องทำการบำบัดน้ำเสียจากโรงงานก่อนปล่อยออกสู่แหล่งรองรับตามธรรมชาติ เป็นต้น

2. หน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

(ตามวงเล็บ) (3) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตาม ผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(4) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและ ทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วน รวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทาง ชีวภาพอย่างสมดุล

(5) ส่งเสริมบำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการ มลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการ กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 85 นี้ ได้ถูกบัญญัติไว้ในหมวด 5 ซึ่งเป็นหมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เป็นการยอมรับบทบาทของชุมชนและประชาชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการ ดังต่อไปนี้

- 1) สงวน บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ
- 2) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ
- 3) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

4) ควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพ อออนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นที่น่าสังเกตว่า ในกรณีที่รัฐไม่สามารถปฏิบัติตามแนวนโยบายที่กำหนดไว้ในมาตรานี้ ประชาชนจะสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องเพื่อให้มีการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาประกอบกับมาตรา 75 ที่ว่า “บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายใน การบริหารราชการแผ่นดิน” แล้วผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรานี้มีไว้เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางในการตรากฎหมายและกำหนด นโยบายในการบริหารการ จัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศเท่านั้น โดยทั่วไปการใช้สิทธิฟ้องคดีหน่วยงานของรัฐกฎหมายได้ กำหนดไว้โดยเฉพาะ ได้แก่ ตามมาตรา 67 วรรค 32 เป็นกรณีที่ หน่วยงานนั้น ๆ ละเว้นการปฏิบัติให้ เป็นไปตามสิทธิของการมีส่วนร่วม ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและสิทธิในการตรวจสอบหน่วยงาน ของ รัฐในการจัดทำโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และตามมาตรา 67 วรรคสาม เป็นกรณีที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐละเว้นการ กระทำตามหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนตาม รัฐธรรมนูญ กล่าวโดยสรุป การใช้สิทธิฟ้องคดีจะต้องเป็นกรณีที่ ประชาชนถูกปฏิเสธสิทธิตามรัฐธรรมนูญจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนกรณีตามมาตรา 85 นี้เป็นบทกำหนดหน้าที่ของรัฐมิใช่สิทธิของประชาชน หาก มีการปฏิเสธการปฏิบัติหน้าที่ก็ไม่แน่ว่าจะก่อให้เกิด สิทธิในการฟ้องคดีต่อหน่วยงานของรัฐดังกล่าว นั้นได้แต่อย่างใด

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ รัฐมีหน้าที่ในการจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องทำการจัดสรรให้ เกษตรกร ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดังกล่าวอย่างทั่วถึงและคุ้มค่า ปราบกฎ ตามมาตรา 85 (1) ที่ บัญญัติว่า “กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผล กระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย”

3. หน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 290 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจ หน้าที่ส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการ หรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 290 นี้ เป็นการยอมรับบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีอิสระในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างแท้จริงมากขึ้นกว่าในอดีตที่การจัดการมักเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ในระดับภูมิภาคที่ดำเนินการตามนโยบายที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ มาตรานี้ให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจออกกฎหมาย เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ดังนี้

1) การจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการ หรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

หลักการของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจองค์กรท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้เองตามมาตรานี้ มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดที่ให้องค์กรดังกล่าวมีอิสระในการ ปกครองตนเอง ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 281 ที่ว่า “...รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น” และในมาตรา 282 “การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำเท่าที่จำเป็นและมีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ชัดเจน สอดคล้องและเหมาะสมกับรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครอง ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม และจะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือนอกเหนือจากที่ กฎหมายบัญญัติไว้มิได้” และในมาตรา 283 ที่ว่า “ย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวมด้วย” บทบัญญัติ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นบทเสริมที่ช่วยให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นมีความอิสระชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

บทสรุป

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาในอดีต ได้แก่ แนวความคิดในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ไม่ตรงกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งได้แก่ รัฐ ประชาชน และชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของปัญหาที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ และโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันขึ้นเพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว โดยมีหลักการและวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อควบคุมและแก้ไขภาวะ มลพิษของสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ประการที่สอง เพื่อเป็นการสงวนดูแล รักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลาย ทางชีวภาพตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน และในประการสุดท้าย เพื่อให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับรัฐ ซึ่งได้แก่ รัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนทั่วไป โดยให้สิทธิทั้งแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชน รวมทั้งท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวผ่านกระบวนการรับรู้และตัดสินใจของประชาชน หรือการทำประชาพิจารณ์ และการประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อมในโครงการหรือกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้สิทธิแก่ประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร อันเป็นสาระณะเพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐในการจัดการด้าน

สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐและองค์กร ปกครองท้องถิ่นในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องห่วย งานของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้ดำเนินการตามหน้าที่ในการ คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หากปรากฏว่ามี ได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าวข้างต้น

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น การอาศัยบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแต่เพียงลำพังไม่สามารถที่จะจัดการหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายทั้งในระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติที่ดี และเหมาะสมมารองรับซึ่งในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ อาทิ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ อากาศ พลังงาน ป่าไม้ และสัตว์ป่า เป็นต้น เหล่านี้ย่อมจะทำให้การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 6 นี้ แบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องสำรวจองค์ความรู้ และการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนนบурพาสลทิต จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อสำรวจองค์ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนนบурพาสลทิต จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนนบурพาสลทิต จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างมาตรการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี อีกทั้งสอดรับบริบทชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนนบурพาสลทิต จังหวัดจันทบุรี

2. สรุปผล

ข้อค้นพบข้อที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า

ผลการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจในสิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนนบурพาสลทิต จังหวัดจันทบุรี พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในประเด็น การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72 รองลงมาเป็นประเด็นเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 71 รองลงมา

เป็นประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการดำเนินโครงการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง คิดเป็นร้อยละ 70.50 ตามลำดับ

สำหรับผลการศึกษาเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนบูรพาชลทิศ จังหวัดจันทบุรี พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยเรื่องลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.65$) รองลงมาเป็นประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะร่วมกันรับผิดชอบทุกกรณี ($\bar{X} = 4.54$) ถัดมาเป็นประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.52$) ตามลำดับ

และเมื่อแยกระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนบูรพาชลทิศ จังหวัดจันทบุรี สามารถแยกและจัดลำดับความเห็นได้ดังต่อไปนี้

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนบูรพาชลทิศ จังหวัดจันทบุรี โดยรวมมีความคิดเห็นเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.91$) แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับความเห็นด้วยมีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.65$) เมื่อผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชนในโครงการที่รัฐอนุญาตให้ดำเนินการ ภาครัฐและเอกชนดังกล่าวจะร่วมกันรับผิดชอบทุกกรณี ($\bar{X} = 4.54$) การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.52$)

ขณะที่ความคิดเห็นอยู่ในระดับค่อนข้างเห็นด้วยมีจำนวน 3 ข้อ คือหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ($\bar{X} = 4.43$) ประชาชนยังไม่มีสิทธิได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.16$) สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติย่อมได้ความคุ้มครอง ($\bar{X} = 3.78$)

และความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี แต่ต้องได้รับอนุญาตจากภาครัฐก่อน ($\bar{X} = 3.43$) การมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต้องเป็นเรื่องเฉพาะและเป็นกรณี ๆ ไปเพื่อจะไม่ใช่ไปเพิ่มขึ้นตอนดำเนินการให้กับรัฐ ($\bar{X} = 3.35$)

ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้ ($\bar{X} = 3.13$) และกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของในการดำเนินโครงสร้างที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ($\bar{X} = 3.10$)

ข้อค้นพบข้อที่ 2 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า

การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนบูรพาชลทิศ จังหวัดจันทบุรี มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่อาจแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ สิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังนี้

1. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน
2. รูปแบบสิทธิชุมชนกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม
 - 2.1 การให้รัฐเป็นเจ้าของส่วนใหญ่ (Nationalizations) คือ หน่วยงานราชการควบคุมทรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศ
 - 2.2 การแปรรูปแบบวิสาหกิจ (Privatizations) คือ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการ
 - 2.3 ชุมชนร่วมกันจัดการทรัพย์สินส่วนร่วม (Self – organized common property) คือ การบริหารกิจการสาธารณะโดยชุมชน หรือองค์กรที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น
3. ปัญหาสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวม ดังนี้
 - 3.1 สิทธิของชุมชนยังขาดกฎหมายเฉพาะ ทำให้การตีความขอบเขตของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคลุมเครือ
 - 3.2 ภาครัฐมีบทบาทแทนที่ชุมชน กล่าวคือชุมชนไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการ ขณะที่ภาครัฐไม่สามารถบริหารจัดการได้ทั่วถึง

สำหรับผลการศึกษาสิทธิและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2550 นั้น มีข้อค้นพบดังนี้

1. สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และการมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 66 นี้ เป็นการยอมรับบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพ ความเข้มแข็ง และภูมิปัญญาของประชาชนในชุมชน ในการมีสิทธิและอำนาจร่วมกับรัฐเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากเดิมที่ได้กำหนดให้รัฐเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศแต่เพียงลำพังตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นจักต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองที่เป็นมาตั้งแต่ในอดีต อาทิ การจัดการป่าชุมชน การทำประมงพื้นบ้าน การทำเหมืองฝายของชุมชนในภาคเหนือ รวมทั้งประเพณีในการกำหนดความสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติ ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การบวชป่า และการสืบทอดของแม่น้ำ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการใช้ประโยชน์ การควบคุมดูแล การพัฒนาระบบ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างได้ผล หลักการดังกล่าวเป็นการยอมรับแนวคิดในเรื่อง “สิทธิชุมชน” (Community Right) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มแรกมีการรวมกันเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกันและพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนหมู่บ้านและตำบลในที่สุด ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติ รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 66

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 66 ข้างบนนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1) สิทธิในการที่จะอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
- 3) สิทธิในการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ข้อสังเกตรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใช้คำว่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” แทนคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น”

2. สิทธิของบุคคลในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และมีส่วนร่วมในการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 67 วรรคแรกนี้เป็นการให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลทั่วไปในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และการมี

คุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสิทธิในการมีส่วนร่วมกับชุมชนและรัฐในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและพิทักษ์สิทธิดังกล่าวไว้ สิทธิในมาตรฐานนี้มีการพัฒนาการมาจากแนวความคิดในเรื่องสิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ว่า “มนุษย์นั้นมีสิทธิพื้นฐานในธรรมชาติที่ได้คุณภาพ ในแสงแดดที่ระยิบระยับในน้ำ และอากาศที่บริสุทธิ์ในธรรมชาติ ป่าเขาที่สวยงามและหลากหลาย” สิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อมนี้ จึงมีความหมายจำกัดอยู่เพียงในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเท่านั้นไม่รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อาทิ สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือวัฒนธรรม ฯลฯ สิทธิของปัจเจกชนในการที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานนี้ แบ่งออกได้ 3 ประการ คือ

- 1) สิทธิในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพในสิ่งแวดล้อม
 - 2) สิทธิในการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ
 - 3) สิทธิในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ
3. สิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ

มาตรา 56 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 56 นี้เป็นการยอมรับสิทธิของประชาชนทั่วไปในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นสาธารณะ มิได้จำกัดเพียงผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง ดังเช่นกรณีของสิทธิในประเภทอื่น ๆ สิทธิดังกล่าว มีวิวัฒนาการมาจากแนวความคิดที่ว่าประโยชน์สาธารณะเป็นของประชาชนทั่วไป รัฐเป็นเพียงผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์นั้น ประชาชนผู้เป็นเจ้าของยังมีสิทธิที่จะรับรู้และตรวจสอบได้เสมอ สิทธิที่ว่านี้ ได้แก่ “สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ”

4. สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสิทธิในการแสดงความคิดเห็นผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น

มาตรา 57 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตน หรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

การใช้สิทธิของประชาชนตามมาตรานี้จะกระทำผ่านกระบวนการการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “การทำประชาพิจารณ์” (Public Hearing) การทำประชาพิจารณ์เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียที่อาจได้รับผลกระทบ

จากโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น หรือท้วงติงก่อนที่จะตัดสินใจของรัฐ หรือของเจ้าของโครงการให้เป็นไปโดยรอบคอบและเป็นธรรมเป็นการรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ดำเนินโครงการ รัฐบาล และประชาชน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) รวบรวมข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมทั้งผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่พึงมีของทุกฝ่าย

2) จัดตั้งคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นอิสระ และเป็นกลาง ซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนประมาณ 3-5 คน

3) แจกจ่ายข้อมูลข่าวสารของโครงการให้ผู้มีส่วนได้เสียได้ตรวจสอบตามวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนด

4) รับลงทะเบียนข้อพิจารณา โดยผู้มีส่วนได้เสียแสดงความจำนงเข้าทำพิจารณาในประเด็นใดๆ โดยเฉพาะเจาะจง

5) ผู้พิจารณาเข้าชี้แจง ชักถาม เสนอข้อมูลหลักฐาน และความคิดเห็นของตนเป็นประเด็นๆ ไป การพิจารณานี้จักต้องกระทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสโอกาสให้ผู้ที่มีสิทธิรับฟังได้

6) คณะกรรมการฯ จะประชุมและลงความเห็นในประเด็นต่างๆ ตามหลักฐานที่ปรากฏพร้อมหาข้อยุติในประเด็นที่ว่าควรที่จะอนุมัติโครงการที่ว่านี้หรือไม่

หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. หน้าที่ของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 71 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมาย

2. หน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. หน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 290 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

3. อภิปรายผล

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา และองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร บูรณรักษ์ (2548: 159) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี” พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การเกิด

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เกิดจากปัจจัยด้านปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากโครงการของรัฐ ซึ่งมีที่มาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกและนำความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้ภาครัฐและทุนเข้ามากอบโกยทรัพยากรของท้องถิ่น ไม่เพียงเท่านั้น ยังมีอิทธิพลต่อการจัดการความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งระหว่างคน ดิน น้ำ ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ จากแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนโดยรัฐและทุนนี้เอง ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน พยายามให้แนวคิดทวนกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยใช้ปัจจัยด้านทางเลือกการพัฒนาและวัฒนธรรมชุมชนในการยืนยันวิถีความเป็นอยู่ดั้งเดิมว่าเป็นสิ่งที่ควรรัก ภูมิใจ เคารพ และพึงให้ความตระหนักต่อวิถีทางสังคม ที่เชื่อมโยงไปยังการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน ดิน น้ำ ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ ให้คงอยู่อย่างสมดุล มิใช่การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยละเลยด้านสังคม เพราะการเร่งตามทิศทางด้านเศรษฐกิจมีผลพวงต่อวิถีทางสังคม วัฒนธรรม อุดมการณ์ แบบแผนชีวิต วิธีการผลิต ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมายและใหญ่หลวงเหลือคณานับต่อชุมชนท้องถิ่น การเปิดเผยตัวออกมาของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี จึงเป็นการออกมาสู่พื้นที่สาธารณะ (Public Space) เพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างภาครัฐ ภาคตลาด ภาคสังคม รวมทั้งกลุ่มทุนข้ามชาติ โลกาภิวัตน์ โดยผ่านกระบวนการประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร หรือวิถีของตนเอง

การดังกล่าวสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับทราบข้อมูลข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 56 57 และ 70 ที่ว่าด้วยเรื่องกรณีสิทธิในการรับทราบข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่นำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนอื่นต่อไป สิทธิในการมีโอกาสรับทราบข้อมูลข่าวสารในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ระบุไว้มาตราที่ 56 เป็นการระบุถึงสิทธิของประชาชนในการรับทราบข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ที่ไม่มีผลต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชนหรือไม่มีผลต่อการมีส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองบุคคลอื่น

มาตรา 56 และ 57 เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารทั่วไป ซึ่งจะรวมถึงข้อมูลข่าวสารดำเนินโครงการต่าง ๆ ของรัฐด้วย ได้ระบุชัดเจนในสิทธิการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ได้แก่ “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผล จากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินการหรือกิจการใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ”

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ระบุการให้ความสำคัญของการให้ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับรู้ได้มีโอกาสรับฟังคำชี้แจงได้แล้ว ยังกำหนดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการของรัฐอีกด้วย

ในส่วนของวาระการมีโอกาสได้รับทราบข้อมูล คำชี้แจง การแสดงความคิดเห็น ก่อนการอนุญาตหรือก่อนการดำเนินโครงการนั้น ย่อมหมายถึงโอกาสในการรับทราบข้อมูลและการแสดงความคิดเห็นตั้งแต่ขั้นการริเริ่มโครงการ ขั้นการศึกษารายละเอียดโครงการ ขั้นการนำเสนอผลการศึกษาและอาจรวมถึงขั้นการพิจารณาอนุมัติรายงานผลกระทบ สิ่งแวดล้อมโดยคณะกรรมการผู้ชำนาญการคณะต่างๆ ที่แต่งตั้งโดยสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม หากกฎหมายลูกที่จะบัญญัติออกมาเพิ่มเติมได้ระบุรายละเอียดเหล่านี้ไว้ย่อมจะมีผลให้การดำเนินโครงการสามารถลดความขัดแย้งกับประชาชนหรือชุมชน รวมทั้งสามารถดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนได้เป็นอย่างดี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 57 ได้ระบุไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล”

ในมาตรา 60 ได้ระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ”

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น ในการดำเนินโครงการใด ๆ หากก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะปกป้องคุ้มครอง ทั้งนี้ เพื่อให้การดำรงชีพเป็นไปโดยปกติสุข โดยการดำเนินการสามารถร่วมกับรัฐและชุมชนเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และโดยทั่วไปแล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่มักเกิดจากการไม่ดำเนินการตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม

เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐผู้รับผิดชอบการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการต่าง ๆ ได้ใส่ใจติดตามตรวจสอบ จึงได้กำหนดไว้ให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการตามหน้าที่ที่รับผิดชอบได้

4. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1.1 ควรมีมาตรการที่ให้ภาครัฐและภาคเอกชน ที่จัดทำนโยบายหรือกิจกรรมแล้วสร้างความเสียหายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงใต้มีส่วนร่วมต่อการรับผิดชอบต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้มากกว่าเดิม

1.2 ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

1.3 ควรเพิ่มศักยภาพของความร่วมมือในการทำงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคเอกชน

1.4 ควรมอบหมายให้ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณสองฟากฝั่งถนนเฉลิมบูรพาชลทิตได้เป็นผู้ดูแลสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้จิตสำนึกของความเป็นเจ้าของที่ควรจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

1.5 การสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในแง่มุมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงใต้ให้มากยิ่งขึ้น

1.6 ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญอันเกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการสำรวจองค์ความรู้และการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงใต้ กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินการวิจัยหลังจากนี้คือ

2.1 ควรขยายพื้นที่การวิจัยการสำรวจองค์ความรู้และการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงใต้ให้หลากหลายมากขึ้นกว่าเดิมเพื่อสามารถนำเอาผลการศึกษามากำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบในวงกว้างต่อไป

2.2 ควรมีการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่อยู่เบื้องหลังอันเป็นปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชุมชนพื้นที่ถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรีรวมตลอดถึงพื้นที่ติดต่อเชื่อมโยง

2.3 ควรมีการทำวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงผสมผสานเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจตามมาของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่ชุมชนถนนบูรพาชลทิตตลอดทั้งแนวพื้นที่ตั้งแต่ต้นสายไปจนถึงปลายสาย

2.4 ควรมีการทำวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพในเรื่องการสำรวจองค์ความรู้และการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งภาคตะวันออก กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนถนนเฉลิมบูรพาชลทิต จังหวัดจันทบุรีอีกครั้ง หลังจากงานวิจัยนี้สิ้นสุดลงแล้วประมาณ 8 – 10 เดือนเพื่อนำมาพิจารณาภาพรวมว่าเป็นไปในทางบวกหรือลบหรือมีสภาพเหมือนเดิม